

VOJENSKO-POLITICKÁ ČÁST

K 8. VÝROČÍ SLOVENSKÉHO NÁRODNÍHO POVSTÁNÍ

Por. Dr Jiří Doležal

V dějinách národně osvobozovacího boje čs. lidu zaujímá jedno z nejvýznamnějších míst Slovenské národní povstání, které začalo v létě 1944. Soudruh Václav Kopecký o něm říká: „K tomuto činu byl slovenský lid vychováván a veden těmi statečnými komunistickými pracovníky, kteří od roku 1921, od sjezdu revoluční levice v Lubochni v lednu 1921 a od ustavení KSČ v květnu 1921 neúnavně po desetiletí pracovali pod praporem naší komunistické strany. . . K tomuto činu byl slovenský lid veden těmi slovenskými komunistickými pracovníky, kteří od 14. března 1939 zaujali posici nejostřejšího boje proti tisovské zrádné vládě a proti všem živlům, jež se s ní smířovaly nebo paktovaly.“ (V. Kopecký, Třicet let KSČ, str. 148.) V Slovenském národním povstání se však zároveň projevil škodlivý vliv buržoasního nacionalismu, jehož nositeli byli lidé typu Clementise, Husáka, Novomeského a jejich kumpánů. Přes veškerou jejich zákeřnou, zrádčovskou činnost slovenský lid však potvrdil, že jde za politikou strany vedené soudruhem Gottwaldem. Chci ve svém příspěvku k 8. výročí Slovenského národního povstání na podkladě historického materiálu ukázat, jak přes veškeré úklady reakce a zrádců ve straně na Slovensku v povstání lidu na konec zvítězila politika KSČ.

Tak jako se na jiných úsecích boje čs. lidu proti fašistickým vetřelcům a jejich domácím zrádcům střetávaly dvě koncepce — soudruha Gottwalda, jako představitele nastupující dělnické třídy, a Beneše houževnatě hájícího a usilujícího o zachování posic buržoasie v osvobozeném státě, tyto dvě koncepce se střetly i v Slovenském národním povstání. Úsilí komunistické strany o to, aby průběhem národně osvobozovacího boje proti fašismu dělnická třída získala v široké národní frontě vedoucí místo, aby se stala hegemonem protifašistického boje, a naproti tomu činnost londýnské buržoasní skupiny, vedené Benešem, zaměřená k tomu, jak zabránit lidovému odporu proti fašismu, to vyjadřovalo cíle, s nimiž do boje za svobodu čs. lidu vstupovala dělnická třída, a na druhé straně prováděla svůj „odboj“ buržoasie. Postoj a chování české i slovenské buržoasie, a to jak doma té části, která se orientovala na kolaboraci s okupanty, tak té druhé, která maskovala nepřímou kolaboraci jakousi „odbojovou činností“, byl podřízen konec konců jednomu strategickému cíli — porazit nebo alespoň oslabit Sovětský svaz, který při vzniku druhé světové války již přes 20 let ukazoval pracujícímu lidu celého světa cestu ke štěstí. Politika čs. buržoasie nebyla nikterak výjimkou, naopak plně potvrzovala celou generální linii mezinárodního kapitalu, který se od první světové války končí Velikou říjnovou socialistickou revolucí a revolučním hnutím v jednotlivých zemích orientoval na porážku první socialistické šestiny světa. Porážení nebo oslabení Sovětský svaz, to byla perspektiva, s níž světová, a tedy i čs. buržoasie vstupovala do druhé světové války.

Boj za zničení německého fašismu vedl jediný Sovětský svaz. Anglii, Francii a Spojeným státům jakožto spojencům Sovětského svazu v této době o zničení německého fašismu nešlo. Vládnoucí kruhy západních mocností, jimž Hitler na konec přerostl přes hlavu a jejichž zájmy ohrožoval, snažily se jen o to, jak se zbavit příliš silného konkurenta. Počítaly, že se válkou proti Sovětskému svazu nevyčerpá jen Hitler, nýbrž že z ní vyjde oslaben i Sovětský svaz, a jak je všeobecně známo, válku že na konec rozhodnou vojska těchto mocností. Proto nebyla otvírána druhá fronta, proto nebyla učiněna žádná účinná opatření k podpoře bojujícího Sovětského svazu.

Válka proti fašismu měla zvláště po vstupu Sovětského svazu do války spravedlivý národně osvobodenecký ráz. Boj proti fašismu — úderné pěsti mezinárodní kontrarevoluce, pevnosti imperialismu — však nutně oslaboval posice světového kapitálu. Válka proti Hitlerovi v jednotlivých okupovaných zemích se stala věcí veškerého demokratického a protifašistického smýšlejícího obyvatelstva. Taková situace byla ovšem v rozporu s politickými cíli, s nimiž mezinárodní kapitál vstupoval do války. Buržoasie nutně potřebovala k uskutečnění svých plánů, aby lid byl co nejvíce vzdálen od boje proti Hitlerovi. V tom také záležela činnost všech zahraničních emigrantských vlád, které našly své útočiště v Londýně, ať se to již týkalo Polska, Francie nebo Československa. Vzpomeňme jen na rozhlasové výzvy londýnské buržoasní kliky, jejímž hlavním cílem bylo zadržet čím dál tím víc rostoucí odpor čs. lidu proti fašismu.

Výzvy z Londýna značně desorientovaly čs. lid. Přesto však odpor proti Hitlerovi a proti odporným zrádcům jak v českých zemích, tak na Slovensku nabýval čím dál větší síly. Lid se průběhem bojů přesvědčoval o správnosti politiky komunistické strany, která podle pokynů moskevského Gottwaldova zahraničního vedení orientovala lid na postupné přecházení od nižších forem odporu k vyšším, které by na konec vyvrcholily ozbrojeným povstáním. Skvělé úspěchy Sovětské armády, která skutečně jediná vedla boj proti Hitlerovi, aktivní obranou zlomila jeho údernou sílu a historickým vítězstvím u Stalingradu znovu později potvrzeném kurskou operací mu vnutila svou vůli, převzala iniciativu do svých rukou, ukazovaly českému a slovenskému lidu, že skutečnou záštitou před náporom fašismu je jedině socialistický společenský řád. Proto boj za národní osvobození již během okupace byl zároveň i bojem proti buržoasii, byl bojem o to, aby již nikdy nedošlo k opakování Mnichova. Historická vítězství Sovětské armády, nástup jejich vojsk k osvobození národů okupovaných a utlačených fašistickými vetřelci a na druhé straně již během války zřejmá snaha vládnoucích kruhů Anglie i Spojených států co nejvíce vyčerpat Sovětský svaz ve válce s Hitlerem — to vše nemohlo zůstat bez vlivu na lid doma. Český i slovenský lid se znovu přesvědčoval o pravdivosti politiky soudruha Gottwalda, o pravdivosti politiky komunistické strany, o tom, že Sovětský svaz osvobodí naše země, že jeho vojska přinesou našemu lidu znovu svobodu. Tím autorita komunistické strany neobyčejně rostla, stoupala a sílila.

Vedoucí postavení komunistické strany v národně osvobozovacím boji se projevilo zvláště silně v letech 1943 a 1944, kdy iniciativu do svých rukou převzala hrdinná sovětská vojska. Byla to doba, kdy vítězné stalinské údery rozbíjely nejen hitlerovskou armádu, ale i naděje západních mocností na pád nebo alespoň oslabení Sovětského svazu. Mezinárodní situace nemohla nezapůsobit na růst odporu doma. Tyto celkové poměry nemohly nezůstat bez vlivu i na politiku čs. buržoasie.

S hlediska takto vzniklé mezinárodní i vnitropolitické situace podtržené ještě úspěchy Sovětské armády v létě 1944, které vedly k vyřazení Rumunska a Finska z války, je nutno přistupovat i k Slovenskému národnímu povstání, které propuklo 29. srpna 1944. Kdo vedl slovenský lid k povstání? Kým a jak bylo organizováno? Proč došlo k jeho vojenské porážce? Jaká byla úloha nacionalistů Husáka, Novomeského a spol.? — To jsou otázky, s nimiž se nutně setkáváme při studiu Slovenského národního povstání a na které si budeme muset odpovědět.

Odpor slovenského lidu proti Hitlerovi, proti tisoenské vládě a proti válce se Sovětským svazem nabyl větší síly zvláště roku 1943, aby o rok později dosáhl maximálního rozmachu. Slovenští vojáci, hnaní bratislavskými zrádci na východní frontu proti Sovětskému svazu, čím dál tím ve větším měřítku přebíhali k Sovětské armádě nebo k sovětským partyzánům. V této době nedocházelo již k přechodům pouhých jednotlivců, nýbrž celých jednotek. Tak v boji o Melitopol přešlo na sovětskou stranu na 3000 slovenských vojáků. Hitlerovské velení bylo na konec donuceno slovenské vojenské jednotky stáhnout z fronty, přemístit je na technické oddíly, přemístit je do Polska a později do Itálie. Výprava slovenských zrádců proti Sovětskému svazu se zhroutila o odpor vojska. Vojáci však nepřecházeli na stranu bojujícího sovětského lidu proto, aby se vyhnuli boji a přečkali válku někde v zaja-

teckém táboře. V duchu výzev strany, v duchu výzev soudruha Gottwalda, že cesta domů — na Slovensko vede jediné cestou boje proti fašismu, vstupovali slovenští vojáci do čs. vojenské jednotky v Sovětském svazu, aby se později po boku Sovětské armády vrátili na Slovensko jako vojáci osvoboditelské armády. Právě tak rostlo hnutí odporu doma na Slovensku.

Význačné podpory se slovenskému lidu v jeho boji proti fašismu dostalo od Sovětského svazu a od soudruha Gottwalda. K celonárodnímu boji za svobodu, k bojovému ozbrojenému vystoupení byl slovenský lid veden a připravován celkovým bojem strany, která od samého počátku okupace Československa, ať již otevřená nebo zahalená, v zemích českých i na Slovensku zdůrazňovala, že cesta k znovunabytí svobody národa a samostatnosti státu je jen jedna — cesta odporu, obrany, boje. Soudruzi Gottwald a Široký orientovali komunistickou stranu na Slovensku právě tak jako ilegální vedení strany v českých zemích k připravě ozbrojeného povstání. Soudruh Široký i po svém zatčení usměrňoval z vězení činnost KSS a v motáku ze začátku června 1942 stanovil formy a metody bojů komunistické strany na Slovensku. Soudruh Široký píše: „Při prosazování forem a metod národně osvobozovacího boje (sabotáž, partyzánská válka atd.), při kterém má nastat aktivisace jednotné fronty, máme mít na zřeteli perspektivní plán (vnitřní), že toto hnutí a tento boj má vyústit v národní povstání slovenského národa. Toto slovenské národní povstání spojené s národně osvobozovací válkou má po boku bojující Rudé armády a povstálých středo-evropských národů zasadit poslední smrtelnou ránu německému imperialismu“ (Velké dni, str. 33–34).

Povstání zamýšlené zahraničním vedením strany bylo připravováno na způsob široce založeného partyzánského boje. K tomu účelu bylo při partyzánském štábu v Kyjevě provedeno politické i odborně vojenské školení, kterého se zúčastnilo na 100 většinou slovenských důstojníků a poddůstojníků, kteří se dobrovolně přihlásili jako výsadky do týlu hitlerovské armády na Slovensko. Přípravy postupovaly tak rychle, že se v létě 1944 mohlo přistoupit k vysazování partyzánských velitelů, kteří kolem sebe shromažďovali a soustřeďovali slovenské antifašisty a vojáky, kteří odcházeli do hor a lesů. Soudruh Gottwald a partyzánský štáb v Kyjevě při budování dalších oddílů navazovali již na to, co bylo vytvořeno předtím. Na Slovensku v té době bojovalo již několik partyzánských oddílů, v jejichž čele většinou stáli sovětské velitele. Jádrem těchto oddílů byli sovětské vojáky uprchlí ze zajateckých a koncentračních táborů.

Situace, která se vytvořila na frontě, a růst partyzánského hnutí lidu doma, jak již bylo podotčeno, donutily londýnskou buržoasní skupinu ke změně taktiky. Beneš jako reálný buržoasní politik poznal, že s restaurací kapitalismu hned po ukončení války, hned po osvobození republiky počítat nelze. Plány byly proto odsunuty na pozdější dobu. Ukázalo se totiž, že Sovětský svaz bude mít dostatek sil, aby zbavil nejen svou vlastní zem cizích vetřelců, ale aby zbavil fašistického útlaču i okupované a utlačované národy Evropy. Na přelomu r. 1943 a 1944 bylo jasné, že Československo bude osvobozeno Sovětskou armádou. To znamenalo, že v osvobozené republice nebude možno zabránit řadě revolučních přeměn prostě proto, že moc do svých rukou vezme lid v čele s dělnickou třídou. Šlo proto o to, zajistit si již průběhem národně osvobozovacího boje doma takové posice, které by dávaly záruku pro pozdější úplné uchopení moci znovu do rukou buržoasií. S tohoto hlediska byl také londýnskou klikou připravován plán povstání na Slovensku.

Jeho hlavní úloha byla v zajištění posic buržoasie nejdříve na Slovensku a později na Moravě a v Čechách. Politické požadavky kladené londýnskou buržoasní klikou na povstání se jasně odrazily a přímo projevy v celkovém vojensko-strategickém plánu povstání. Plán připravila na základě pokynů londýnské buržoasní kliky vojenská rada při Slovenské národní radě, která se ustavila koncem roku 1943. Plán připravovaný vojenskou radou záležel v tom — dosáhnout osvobození Slovenska povstálou slovenskou armádou na jednom souvislém území ještě před příchodem Rudé armády a s využitím buržoasné nacionalistické zrádcovské činnosti Husáka a Novomeského počítal s poměrně snadným upevněním moci buržoasie. Povstání připravované společně buržoasií a zrádci Husákem, Novo-

meským a spol. záměrně vylučovalo ze svých kalkulací lid. Plán povstání měl sice využít úspěchů Sovětské armády, která rozbíjela a drtila hitlerovská vojska, v povstání se však se společným bojem slovenské armády po boku sovětského vojska nepočítalo. Zrádci v KSS proti pokynům soudruha Širokého, proti pokynům a směrnicím soudruha Gottwalda mlčeli k tomu, když o přípravách povstání nebyl informován Sovětský svaz, a dávali svůj souhlas a svou podporu tomu, aby lid byl co nejvíce povstání vzdálen, a tak ulehčena posice buržoasie pro realizaci jejího plánu, a to jak průběhem povstání, tak i po ukončení války. V plánech vojenské rady bylo důležitým činitelem datum povstání. „Zahájení povstání bylo předvídáno tehdy, když se Sovětská armáda zmocní oblasti Krakova. V případě prozrazení zahájí se povstání ihned“ (Archiv Ústavu Dějin KSS,¹ přednášky a články — plk. Višňovský, Přípomínky o Slovenském národním povstání). Buržoasie počítala s rychlým obsazením nebo, lépe řečeno, průchodem Sovětské armády Slovenskem. Spoléhala na to, že Sovětská armáda bude poutána dalšími boji a že její přítomnost v zemi nebude tak bránit při upevňování její moci. V tom smyslu byly připraveny také dvě východoslovenské divise svěřené Tálskému. Svou akci za spojení se Sovětskou armádou měly však zahájit jen tehdy, bude-li vojenské radě ponecháno datum povstání. Při předčasném propuknutí povstání se boje měly soustředit jen na střední Slovensko. O tom, že se společným bojem Sovětského svazu s povstálým slovenským lidem proti hitlerovské armádě buržoasie nepočítala, svědčí to, že Sovětský svaz i zahraniční vedení strany v Moskvě o přípravách povstání byly fakticky zpraveny teprve při jeho vzniku. Aby vojenská rada mohla svůj plán realizovat, nutně potřebovala, aby v zemi byl klid. Obávala se toho, že by růst partyzánského hnutí mohl do země přivolat hitlerovskou armádu, což by vedlo k ještě většímu a stupňujícímu se odporu slovenského lidu. Plán povstání však právě byl zaměřen k tomu, jak vyloučit z boje lid, aby po válce byl zamezen jeho přístup k moci.

Podle této koncepce povstání byla provedena i dislokace vojsk. Golián a důstojníci zapojení do příprav povstání, využívající svých velitelských a náčelnických funkcí, soustřeďovali slovenské vojsko na středním Slovensku. V pokynech Goliánových ze začátku srpna pro přípravu povstání se uvádí: „V nejkratším čase vybudovat obranné postavení, abyste se mohli bránit ve všech směrech, zajistili obranu operační základny Brezno—Banská Bystrica—Zvolen“ (Archiv památníku odboje,² Slovenské povstání, originály a opisy příloh k válečnému deníku od 5. 8. do 28. 8. 1944).

Hlavní síly byly soustřeďovány do trojúhelníku Brezno, Banská Bystrica, Zvolen. Toto území se mělo také děj se co děj udržet. Jednotky ostatních posádek měly zajistit území a přebytky zaslat na střední Slovensko k dispozici ústřednímu velení. Dvě východoslovenské divise měly v době, kdy Sovětská armáda dosáhne Krakova (to jest ve stejnou dobu, v kterou vojenská rada plánovala zahájení ozbrojeného povstání), otevřít cestu Rudé armádě na Slovensko. V jiném případě ke spolupráci dojít nemělo.

Bojového vystoupení se měly zúčastnit tyto složky: 1. vojenské jednotky, 2. všechny ozbrojené jednotky branné výchovy a CPO, pokud budou spolehlivé, 3. osoby, které se dají zmobilizovat, 4. ozbrojené osoby civilní bezpečnosti (četníci, policie, finančníci a p.), 5. všechny civilní osoby pro stavbu opevnění (APO, Slovenské povstání, originály a opisy příloh k válečnému deníku od 5. 8. do 28. 8. 1944). Boj tak měla v podstatě vést jediná armáda. S mobilisací širokých vrstev lidu, s účastí slovenských dělníků, slovenských rolníků, se skutečným rozvinutím celonárodního povstání se nepočítalo, a jak se dále ukázalo, bylo mu také všemožně zabraňováno. Pro boj proti fašistickým okupantům a domácím zrádcům nebylo však připravováno ani vojsko. Ingrem a jeho lidmi na Slovensku byly vydávány pokyny směřující proti rozvíjení a rozšiřování partyzánského boje, jehož se buržoasie pro jeho lidový ráz nejvíce obávala. V jedné ze směrnic Píky, šéfa čs. vojenské misie v SSSR, Goliánovi se uvádí: „Partyzáni na středním Slovensku musejí se plně podřídit vojenskému velení Goliánovu. Většinu slovenských partyzánů organisovat ve vojenské útvary se sloven-

¹ V dalších citacích „AÚ Dějin KSS“

² V dalších citacích „APO“

skými důstojníky...“ (APO). Vojáci, kteří právem v partyzánském způsobu boje viděli nejúčinnější prostředek boje, s nímž bylo možno fašistickým vojskům zasadit vážné rány, odcházeli čím dál tím ve větším počtu v létě 1944 a zvláště v posledních týdnech srpna do hor a lesů... Jednotliví vojáci, mužstvo, vytvářeli mezi sebou větší nebo menší skupiny, jejichž snahou bylo přejít do hor k partyzánům.“ (AÚ Dějin KSS, zprávy z okresů, Turč. Sv. Martin.)

Stále se množící přechody vojáků k partyzánům ovšem ohrožovaly plány buržoasie. Proto bylo vojsku důstojníky zapojenými do příprav povstání řečeno, že není žádného rozdílu mezi politickými cíli, které mají partyzáni a které má armáda. Když však nepomohly sliby, byla učiněna přímo opatření vojenské rady, jak zabránit odchodu vojáků z kasáren do hor. Požadavky partyzánů, aby jim byly vydávány zbraně, byly odmítány, a bylo to odůvodňováno tím, „aby se zejména příslušníci skupin, rekrutujících se většinou z uprchlých ruských zajatců, z nedočkavosti, která se již u nich pozorovala, nedopustili činů, které by mohly po případě zkazat předvídaný průběh vojenského povstání“ (Vojenské akce v Slovenském národním povstání). Golián, aby oslabil bojovou sílu partyzánských oddílů, vydává den před povstáním 28. srpna pilný důvěrný rozkaz. Využívá své náčelnické funkce v slovenské armádě přikazuje: „Ve dne i v noci vysílejte silné ozbrojené hlídky, které zadrží všechny volně se pohybující ozbrojené civilisty (pokud nejde na př. o neuniformované bezpečnostní orgány, mající náležité úřední povolení a p.) a také mužstvo bez zvláštního písemného povolení velitele vojenské jednotky (úřadu, ústavu)“ (APO, Slovenské povstání, originály a opisy příloh k válečnému deníku od 5. 8. do 28. 8. 1944). Takovýto rozkaz měl jen jeden cíl: vnést zmatek mezi vzájemný poměr vojáků a partyzánů. Tato politika vůči partyzánům se projevila i průběhem povstání. Jak již bylo řečeno, strategickým plánem buržoasie při vyvolání povstání bylo upevnit na Slovensku svou posici. Boj proti okupantům neměl být veden na základě širokého, celonárodního odporu slovenského lidu proti fašismu, neboť ozbrojené aktivní vystoupení lidu za národní svobodu bylo nejvážnější překážkou v položkách buržoasie na poválečný vývoj věcí ve státě. V úmyslném odtržení armády od lidu, v celkové protilidové a protisovětské koncepci, o níž se ještě zmíníme, v povstání chápaném jen obranně na jednom souvislém území, v tom se tajily zárodky budoucí vojenské porážky.

Londýnská buržoasní skupina a její lidé na Slovensku mohli své plány tímto způsobem ovšem připravovat proto, že se jim dostalo plné podpory od odporných zrádců, kteří využívaly zatčení soudruha Širokého působili na politiku KSS v škodlivém nacionalistickém duchu. Jednou z nejpálčivějších otázek slovenského lidu bylo totiž řešení národnostní otázky. Jak ukázaly zkušenosti z předmnichovské republiky, tento úkol nebyla s to a ani nechtěla řešit česká buržoasie, která si na Slovensku uměla držela zálohu pracovních sil. Londýnská buržoasní klika v čele s Benešem svou politiku „čechoslovakismu“ neopustila ani během druhé světové války. Tohoto postoje bylo buržoasními nacionalisty plně využito. Zrádci Husák, Novomeský místo boje proti buržoasii, místo společného postupu české i slovenské dělnické třídy vedli boj za vyřešení slovenské národnostní otázky společně se slovenskou buržoasií!

Jak uvedl již na IX. sjezdu KSS soudruh Široký: „Podstata buržoasního nacionalismu je v tom, že národnostní otázku předtím potlačovaného národa chce řešit jako celonárodní otázku, spolu s vlastní buržoasií a ne ve spojení s proletariátem předtím vládnoucího národa a že přijímá ideologické vedení vlastní nacionalistické buržoasie.“ Husák, Novomeský a spol. úmyslně před slovenský lid nestavěli program výstavby nového, skutečně lidového Československa, kde bude buržoasie postupně zbavována moci, kde se také slovenskému lidu dostane plné možnosti samostatného národního i kulturního rozvoje, jaký vůbec zaručuje pro všechny národy socialistické zřízení. Nacionalistická politika Husáka a Novomeského byla přímo namířena proti linii soudruha Gottwalda, narušovala a také fakticky vážně poškodila vedoucí úlohu strany na Slovensku, což mělo své důsledky i v osvobozené republice. Tak Husák a Novomeský pomáhali buržoasii restaurovat její panství na Slovensku, která tam hodlala prověřit a prověřovat své plány, aby se je pak pokusila uplatnit na celou

osvobozenou republiku. Povstání připravované vojenskou radou, sankcionované Husákem a Novomeským, mělo těmto poválečným plánům buržoasie na reakční zvrat ve státě pomoci.

Protilidová a protisovětská koncepce buržoasné nacionalistických organizátorů povstání se zvláště projevila v jeho průběhu. Po zprávě o tom, že Tiso povolal na Slovensko hitlerovské vojsko, boj slovenského lidu, především partyzánů, ještě zintenzivněl. Nebylo dne, aby partyzáni nepřepadli nějakou trať, nevyhodili do povětří nějaký vlak, transport nebo nepodnikli nějakou jinou bojovou akci. Růst partyzánského hnutí působil i na ostatní vrstvy slovenského národa, které se dosud boje nezúčastnily. „Nálada byla velmi dobrá“, hovoří zpráva o situaci mezi vojskem na východním Slovensku, „každý byl nadšený a čekal na okamžik, kdy se bude moci přidat...“ (AÚ Dějin KSS D-II, 663–696). Na Slovensku se utvářely takové podmínky, které umožňovaly všemi silami provést povstání.

Již 25. srpna obsadili partyzáni Turčanský Sv. Martin, kde se k nim přidala celá místní posádka i s výzbrojí. Partyzáni z Veličkovy brigády rozdávali v noci 25. srpna na náměstí v Turčanském sv. Martině zbraně. V týž den o několik kilometrů dále na sever ve Vrútkách sovětští partyzáni postříleli odbočku gestapa. K přímému popudu ke vzniku povstání došlo ve dnech 27. a 28. srpna 1944. Německá vojenská misie projíždějící při svém návratu z Rumunska Slovenskem byla v Turčanském Sv. Martině zadržena a při odzbrojování postřílena. Do 28. srpna obsadili pak partyzáni Vrútky, Ružomberok, Liptovský Sv. Mikuláš a další místa, takže ovládli celou trať od Prešova po Čadcu a od Vrútek přes Žvolen až k Lucenci a Levicím. 28. srpna obsadily partyzánské brigády Jegorova a Bielikova Brezno n. Hronom a 29. srpna vstoupili partyzáni do Banské Bystrice. To byl počátek Slovenského národního povstání. Bylo připraveno a uvedeno v činnost partyzánskými skupinami proti úmyslům vojenské rady, proti úmyslům buržoasních nacionalistů Husáka a Novomeského, jejichž snahou bylo povstání odložit.

Po poledních hodinách 29. srpna překročily slovenské hranice hitlerovské vojenské jednotky. V prostoru u Žiliny došlo k prvním bojům. Jak žila idea povstání mezi lidem, jak byla silná a hluboká, je možno vidět i z toho, že „v Tisovci ještě před ohlášením se Banská Bystrice tamější národní výbor vyhlásil mobilisaci mužů od 18 do 40 let a dal slavnostně na zvonech zvonit počátek povstání národa proti německým okupantům“ (J. Šujan, Slovenské národní povstání, str. 35).

Za takové situace byla Slovenská národní rada nucena povstaleckému vojsku vydat rozkaz k boji. 30. srpna byla vyhlášena mobilisace mužů, koní i materiálu. Lid s obrovským nadšením vstupoval do boje. Do zbraně nastoupilo na 45 000 mobilisovaných dobrovolníků. Do boje se nezapojoval jen lid z povstaleckého území, jehož těžiště bylo na středním Slovensku, ale i z ostatních částí země. Na povstalecké území přicházelo vojsko z ostatních posádek a lid, který vstupoval do povstalecké armády. „Dne 30. srpna 1944 odešla před příchodem Němců většina pišťanské posádky. V kasárnách zůstalo asi 190 našich vojáků“, hovoří zpráva 4. září 1944, „kteří se dodnes nedali Němci odzbrojit. Brání se kulomety a minomety“ (APO, Slovenské povstání, přílohy k válečnému deníku). Do války proti Hitlerovi, do boje proti Tisovu režimu se zapojil skutečně celý slovenský národ. „Po celou dobu od vyhlášení první mobilisace“, hovoří jedna ze zpráv o průběhu povstání, „často přicházely různé osoby, které pocházely z krajů již obsazených Němci, na doplňovací okresní velitelství za tím účelem, abychom jim dali k dispozici mobilizační vyhlášky, že je přenesou přes frontu a vyvěsí v obcích obsazených nepřítelem... Tyto osoby, které vzaly na sebe tento úkol, jej provedly a skutečně přicházeli záložníci k nástupu do činné služby z krajů obsazených Němci“ (AÚ Dějin KSS-D-II/200). Slovenský lid uposlechl hlasu a výzev komunistů. Slovenské povstání se stalo tak, jak to požadoval soudruh Gottwald, Široký a zahraniční vedení KSČ, věci veškerého lidu. V tom také tkví jeho největší význam. Slovenský lid svým masovým vystoupením dokázal, že jde přes sabotáž zrádců, přes veškeré pokusy buržoasie za politikou komunistické strany, za politikou soudruha Gottwalda. Masové vystoupení slovenského lidu potvrdilo správnost a pravdivost politiky ražené stranou a zasadilo vážnou ránu spekulacím a poválečným plánům buržoasie.

Podle plánu povstání zvláště důležité postavení zaujímaly dvě východoslovenské divise v oblasti Prešova. Tyto divise, jak známo, byly německou armádou odzbrojeny a tím pro boj ztraceny. Proč se tak stalo? Na žádost soudruha Gottwalda a zahraničního vedení KSČ v Moskvě učinila sovětská vojska okamžitě příslušná opatření k přímé podpoře bojujícího slovenského lidu. Byly vydány rozkazy k provedení známé dukelské operace. Slovenské buržoasně nacionalistické živly se obávaly příchodu Sovětské armády na území Slovenska. Již první dny povstání totiž ukázaly, že boj proti Hitlerovi za svobodu Slovenska nebyl jen věcí vojska, četníků, policie, finančníků, jak to bylo v úmyslu vojenské rady, nýbrž stal se skutečně věcí veškerého slovenského lidu. Obsazování Slovenska hitlerovskou armádou, jak již bylo uvedeno, boj slovenského lidu ještě vystupňovalo. Takové široké celonárodní lidové povstání, po jakém volala a k němuž lid vedla komunistická strana, nebylo však v plánu buržoasie. Za takové situace, jaká tam v té době vznikla, viděly buržoasně nacionalistické živly v přítomnosti Sovětské armády na Slovensku vážné nebezpečí pro své strategické cíle. Vojenskou radou bylo povstání záměrně omezeno jen na střední Slovensko — východní divise byly ponechány na pospas hitlerovské armádě.

Pplk. Tálský, který měl velet východoslovenským divisím a pomoci otevřít cestu Sovětské armádě na Slovensko, zběhl a ponechal jednotky svému osudu.

Zběhnutí Tálského není však jen jeho záležitostí, jak to bylo celkem až dosud vysvětlováno. Tálského deserce zcela odpovídala plánům Ingrovy vojenské kliky v Londýně. Východoslovenské divise podle zprávy z 30. srpna 1944 měly tento úkol: „Tálský se probouje (podtrhl J. D.) k Rusům — Ley (patrně krycí jméno Goliánovo — pozn. J. D.) se zbytkem vojsk s partyzány provedou obranu na místě“ (APO). Úkolem divisi Tálského nebylo tedy ve skutečnosti otevřít cestu Rudé armádě na Slovensko, nýbrž jen se probíjet na sovětskou stranu. Tato koncepce vysvitá z instrukcí hlavního velitele pro velitele první armády, kde se v druhém bodě uvádí: „Na východě a severovýchodě Slovenska zajistit prostory, které by umožnily navázání rychlého styku (podtrhl J. D.) se sovětskými vojsky, jakmile přejdou do ofensivy. Buď na sever od Karpat ve směru na Krakov nebo v prostoru Dukly ve směru na Košice do údolí Tisy“ (APO). Východoslovenským divisím Tálského nebyly určeny směrnice v tom smyslu, aby připravily průchod Sovětské armádě a otevřely cestu sovětským vojskům na Slovensko. Buržoasii šlo hlavně o rychlý průchod Sovětské armády Slovenskem. Nástup hitlerovské armády na Slovensko a hlavně růst partyzánského hnutí vede ke změně dispozic.

Z obavy, aby se Sovětská armáda nedostala na území Slovenska předčasně, nebyla Moskvě představeni londýnské buržoasní skupiny pomoc Sovětského svazu v tomto směru vyžadována. F. Uhlíř, který byl Londýnem vyslán na Slovensko jako vládní delegát, jednal před svým odjezdem o pomoc SSSR pro Slovenské národní povstání. Uvádí: „Na naše memorandum, v kterém jsme žádali vládu Sovětského svazu o pomoc bojujícímu Slovensku, odpověděla sovětská vláda kladně, a jak jsme později viděli, svůj slib též splnila. Dokonce šla dále, než jsme očekávali, takže nás velmi překvapilo (podtrhl J. D.), že vedle žádané pomoci provedla sovětská vláda sua sponte i pronikavé změny ve svém strategickém plánu, a to právě vzhledem na situaci, která vznikla na Slovensku“ (AÚ Dějin KSS, přednášky a články). V stejném smyslu, ovšem v zahalenější a obratnější formě, hovoří Ingrova zpráva v branném výboru londýnské státní rady z 11. září 1944: „Co se týče pomoci vojenskými operacemi pozemními, nemám co bych řekl. Je jasno, že tato pomoc závisí na celkovém strategickém sovětském plánu, na jehož koncepci a provádění, tím méně pak na změnu nemáme a nemůžeme mít žádný vliv“ (ANS, státní rada, 12. schůze branného výboru). Z uvedených dokumentů je zřejmé, že se s přímou pomocí Sovětské armády na Slovensku nepočítalo. Brzký příchod sovětských vojsk mohl totiž vážně narušit a ohrozit plány buržoasie na poválečné uspořádání věcí ve státě.

Když se buržoasii nepodařilo prosadit svůj plán, záměrně omezuje povstání jen na obranu středního Slovenska, a jak konečně přiznali sami vojenští činitelé s vědomím malé naděje na úspěch. Podíváme-li se dále na průběh povstání, na činnost slovenského velitelského sboru, ukazuje se nám, že buržoasie úmyslně odsuzuje povstání k nezdaru, a to

proto, že v něm nabyla vrchu linie strany — linie soudruha Gottwalda. Znova tytéž důvody, které vedly buržoazii ke kapitulaci v Mnichově, vedou ji nyní k rafinované a promyšlené zradě slovenského lidu.

Obranná koncepce ponechávala německé armádě volné pole a dávala jí možnost volit dobu rozhodujícího úderu. Tato obranná koncepce od počátku oslabovala vojenskou sílu osvobozovacího boje a ztěžovala potom situaci v dalším vývoji pro pokračování v boji po obsazení osvobozeného území fašistickým vojskem. Vojenské velení bylo na tyto základní nedostatky sovětskými veliteli nejednou upozorňováno. Politický zástupce velitele 2. čs. výsadkové brigády M. M. Glider píše: „Pasivní obranné boje prováděné vrchním velitelstvím osvobozeného rajonu začaly rozleptávat armádu. Málokdo z důstojníků zůstával v noci na frontě. Mnozí z vojáků, když viděli chování důstojníků, odcházeli spát do obydlí ných míst, zvláště ti vojáci, kteří měli domov nedaleko fronty. Objevila se deserce. Často se s nimi po boji neshledali“ (APO, SSSR /VI/3/2/1/9a). Orientace na důstojníky slovenské armády, která již při začátku povstání vedla k velkým škodám a ztrátám, ohrožovala bojeschopnost jednotek i nyní. Tajný rozkaz z 23. září 1944 hovoří: „Bylo zjištěno, že v některých posádkách důstojníci v čase zaměstnání vysedávají ve veřejných místnostech, hrají karty, místo aby věnovali svou sílu službě“ (APO, Slovenské národní povstání, přílohy k válečnému deníku). Totéž potvrzuje osobní zpráva již vzpomenutého politického zástupce velitele 2. čs. výsadkové brigády M. M. Glidera z druhé poloviny října: „Důstojníci byli zaneprázdnění svými osobními zájmy, měli strach o existenci, věnovali mnoho pozornosti svým ženám, vozili v kočárcích po městských ulicích své děti a mnozí důstojníci se procházeli bez cíle ulicemi města. V noci štáb nepracoval a jen část důstojnictva se nepřetržitě věnovala službě“ (APO, SSSR VI/3/2/1/9a).

Němci zasadili proti slovenskému lidu velké síly, které v poslední době vzrostly na 8 divisií. K zdolání nepřítel bylo třeba proto mobilisovat veškeré síly země. Vojáci, kteří viděli hnusné poměry v armádě, když chtěli bojovat za svobodu Slovenska, za svobodné, nové lidové Československo, odcházeli k partyzánům, u nichž v celku plným právem viděli, že jediní oni vedou skutečný boj proti fašistickým vetřelcům. V masovém přechodu vojáků do partyzánských oddílů spatřovala však buržoazie pro sebe velké nebezpečí. Jak byly časté tyto přechody, možno usoudit z rozkazu Goliánova z 23. září 1944: „Zjistil jsem už několik případů, že vojenské osoby, které konají činnou službu v ČSA, svévolně a bez jakéhokoliv povolení velitelství armády opouštějí své jednotky a přecházejí k partyzánům.“ Dále se v rozkaze uvádí: „Zakazuji vojenským osobám konajícím činnou službu v armádě svévolný přechod k partyzánům.“ (APO, Slovenské povstání, přílohy k válečnému deníku). Zásadní odpor k rozvinutí celonárodního skutečně lidového boje vede k pokusům slovenského velení během povstání partyzánské jednotky omezit a partyzány podržít slovenskému vrchnímu velení. Na Slovensku probíhal již 14 dnů otevřený boj s fašistickými vetřelci, avšak teprve 13. září byly vydány směrnice o spolupráci čs. armády s partyzánskými skupinami. Vedle výzvy, aby se velitelé spojili s partyzány, se uvádělo: „Na kolik potřebné stavy partyzánských skupin vzrostly, že partyzánská bojovníci nemohou být všichni zasazeni do menších útočných akcí, bylo by třeba organisovat také takové partyzánské jednotky, které by mohly převzít obranu části bojového úseku, tak jako části armády, nebo aby mohly být dány i do útoku s armádou“ (APO, Slovenské povstání, přílohy k válečnému deníku). Tak byl plněn starý Ingrův pokyn o likvidování partyzánských oddílů. Tresty za přechod k partyzánům, odpor k rozvíjení celonárodního odporu proti Tisovi a Hitlerovi, smířlivost ke kolaborantům, hanebné poměry uvnitř velitelského sboru, celková obranná koncepce, to vše vedlo k značné demoralisaci armády. Vojáci, a to zvláště v posledních týdnech povstání, odcházeli do svých domovů.

Soudruh Gottwald již r. 1936 s tribuny VII. sjezdu KSČ upozorňoval na to, že válka proti Hitlerovi může být vedena jen na lidovém podkladě po způsobu jakobínů a v těsném spojení se Sovětským svazem — to plně platilo i v době Slovenského národního povstání. Sovětští důstojníci, kteří v době povstání byli na Slovensku, uvádějí ve svých zprávách: „Ve všech zalidněných městech, nevýjimaje Banskou Bystricu, nebyl jediný struční

plakát, který by volal lid do armády k boji proti nepříteli. V městech i vesnicích vypadala situace klidně. Mnoho lidí se procházelo s prázdnými rukama, nikdo je neupozorňoval na společný cíl, t. j. obranu osvobozeného území a boj s nepřáteli země“ (APO-SSSR/VI/3/-2/1/9a). Povstalecká Pravda z 23. září 1944 přinesla rozhovor svého redaktora s mjr. Rudé armády s. Krokem, který upozornil na vážné nedostatky. Mjr. Krok prohlásil k redaktoru Pravdy: „Největší chybou je: nevtažení celého národa do povstání. Národ takto nepociťuje plnou odpovědnost za boj. Není dostatečné uvědomovací práce mezi masami. Nekonají se shromáždění, tábory lidu. Nadšení mezi lidem je velké. Setkali jsme se s ním všude, kudy jsme procházeli, ale rozplývá se, roztéká. Je třeba vedení, které by jednotně usměřovalo nadšení lidu. Národní výbory omezují svou činnost na administrativní funkce, místo aby byly politickými orgány místní vládní moci a politickým vedením.“ To byla slova určená přímo KSS. Zrádci Husák a Novomeský však nic nepodnikli k tomu, aby zasáhli do poměrů v armádě. Při tom situace na frontě, převaha nepřítelů vyžadovala obrovského úsilí všeho lidu. Husák a Novomeský přes výzvy a upozornění sovětských soudruhů žádná opatření neučinili. Národnostní otázka, jejíž vyřešení nesporně bylo jedním z předních úkolů osvobozené republiky, byla Husákem a Novomeským záměrně oddělována od boje dělnické třídy proti buržoazii. Před slovenský lid nebyl postaven žádný konkrétní program o tom, jak bude vypadat poválečná republika.

Slovenští vojáci neodcházelí do svých domovů nakonec proto, že by se chtěli vyhnout boji s hitlerovskými vetřelci. Svůj postoj k fašistickým spojencům svobodného Slovenska prokázal lid slovenský již hromadným přecházením k Rudé armádě, když byl hnán proti Sovětskému svazu, svou touhu po svobodném Československu dokázal tím, když doma hromadně vstupoval do partyzánských oddílů, aby bojoval proti tisovským zrádcům. Během povstání však nebyla před něj zásluhou Husákovou a Novomeského postavena jasná perspektiva. Byly sice vydávány výzvy a prohlášení, ale zřehla nic se nehovořilo o tom, jak bude vypadat poválečný život, zač tedy vojáci a partyzáni vstupují do boje a zač mají nasažovat život. Rolník nevěděl, zda dostane půdu, dělník, zda bude zbaven hrozby nezaměstnanosti a hladu. Za jaké Československo měl slovenský lid vlastně bojovat? Za Československo, z něhož znal četníky, exekutory, bídu, hlad, nezaměstnanost — za takovou republiku slovenský lid do boje nevstupoval. Otázka poválečného uspořádání Československa nebyla vůbec řešena. Aby lid neustále boj proti Hitlerovi stupňoval, to znamenalo již průběhem povstání provést taková opatření, která by dala Slovensku nový skutečně lidový ráz. Znamenalo to, aby bylo okamžitě zakročeno proti zrádcům a kolaborantům a aby armáda byla zlidověna.

Vojáci a partyzáni měli být naopak trestáni za to, vystoupí-li proti kolaborantům a domácím zrádcům. V tajném rozkaze z 20. září 1944 upozorňuje Golián na to, že se partyzáni dopouštějí majetkových deliktů a „porušením zásad demokracie svévolným germánským způsobem si vyřizují osobní účty nejen s nepochybnými našimi nepřáteli Němci, ale také se stoupenci tisovsko-tukovských kolaborantů (podtrhl J. D.). Takové nedemokratické svévolné a jednotlivci prováděné činy co nejrozhodněji zakazují a jako velitel demokratického vojska, odpovědný za nerušený postup na frontě a za bezpečnost v týle co nejrozhodněji potlačím a potrestám“ (APO, Slovenské národní povstání, přílohy k válečnému deníku).

Moskevskému vedení strany nemohlo na základě zpráv, které dostávalo z povstalekého Slovenska, uniknout, jak silný a nebezpečný vliv mají buržoasní nacionalistické tendence Husáka, Novomeského a spol. Na Slovensko byl proto v září poslán soudruh Jan Šverma, aby čelil těmto vlivům a uplatňoval v postupu Slovenské národní rady důsledně linii KSČ, založenou na tom, že má být obnovena Československá republika jako jednotný stát a že v jeho rámci má být uskutečněna rovnoprávnost slovenského národa, jehož nacionální svébytnost KSČ odevždy uznávala a během války v řadách čs. odboje probojovala. Zásluhou soudruha Jana Švermy byly na Slovensku již průběhem povstání položeny základy k novému řešení národnostní otázky. Soudruh Jan Šverma ukazoval na to, že osvobozené Československo bude od základu jiné než předmnichovská republika. „Naše republika,“

prohlašoval Jan Šverma, „je společným státem dvou rovnoprávných národů Čechů a Slováků. Nikomu se už nikdy nepodaří rozbít tento bratrský svazek dvou sobě nejbližších slovanských národů. Chápali jsme, že velký boj slovenského lidu je nesmírným přínosem pro celý náš československý osvoboditelský boj všech našich národů proti společnému nepříteli za společný cíl — za lidově demokratickou, sociálně i národnostně spravedlivou Československou republiku.“ Tak Jan Šverma, který později za pochodu v horách tragicky zahynul, vytyčoval zároveň před slovenským lidem perspektivu nového, šťastného a od základu jiného Československa — Československa socialistického.

Přes veškerou snahu buržoasie a jejich pomahačů Husáka a Novomeského byla na Slovensku prosazována politika komunistické strany, politika soudruha Gottwalda. Úsilím zahraničního vedení strany bylo mnohé během povstání napraveno. Stav, který se však během Slovenského národního povstání v Slovenské národní radě vytvořil a „který se jevil v tom, že nositelé tendencí buržoasního nacionalismu vydali důležité posice měšťáckým agrárním živlům, tento stav měl škodlivé následky i v pozdější době. Teprve později, když se činnost ve vedení slovenského komunistického hnutí ujal soudruh Široký a když KSČ důsledně prosazovala svoji linii při budování nové republiky, mohly být vlivy buržoasné nacionalistických živlů v KSS oslabovány, po únoru 1948 potřeny a plně již uplatněna linie KSČ, na Slovensku ztělesněná osobou soudruha Širokého jako vůdčího činitele slovenského komunistického hnutí. Zrála doba, aby se v pravé své škůdcovské podobě objevili Clementis, Husák i Novomeský a aby na zasedání ÚV KSČ v únoru 1951 byli odsouzeni“ (Kopecký, Třicet let KSČ, str. 152—153).

Převaha protivníka a hlavně nedostatečně pevný týl, odtržení armády od lidu, sabotáže důstojníků při obranných bojích, zrádcovská a škůdcovská činnost buržoasních nacionalistů, obranná koncepce povstání s celým jejím protilidovým a protisovětským rázem vede na konec k porážce povstání. A znovu, kdy soudruhem Švermou a sovětskými důstojníky byl vznesen požadavek, aby armáda pokračovala v boji v horách, aby přešla k partyzánskému boji, příslušní armádní činitelé tento požadavek odmítli a armádu rozpustili. Shrňme-li přípravu k povstání i vlastní průběh, činnost vojenské rady, shledáme, že to vše konec konců úmyslně směřovalo k potlačení povstání. Esesáckým banditům bylo ponecháno volné pole ke krvavému likvidování povstaleckého slovenského lidu proto, že chtěl novou lidově demokratickou republiku. Tím povstání pro buržoasii končilo. Buržoasní činitelé na Slovensku počítali s tím, že se lidu dostalo dostatečné lekce a že zanechá svých snah o dosažení socialistické republiky. Je konečně známo, že stejným způsobem postupovala buržoasie i v pražském květnovém povstání, spoléhajíc na to, že Sovětská armáda nebude stačit pražskému lidu přispěchat na pomoc. Zdaleka však povstání nekončilo pro slovenský lid, který na výzvu KSČ pokračoval v boji i dále za velmi těžkých a obtížných podmínek v horách v zimě a hladu. Boj proti hitlerovským vetřelcům a jejich slovenským pomahačům lid nevzdal, pokračoval dále v nerovném zápase až do příchodu Sovětské armády, přinášející definitivně skutečnou svobodu slovenskému lidu.

Povstálý slovenský lid i přes vojenský neúspěch povstání, ostatně samým velením přivolávaný, způsobil hitlerovské armádě vážné škody. Hlavní velitel partyzánského hnutí na Slovensku generálmajor Osmolov zhodnotil význam Slovenského národního povstání takto: „Slovensko je malá země, ale přínos, který vložila do boje proti Němcům, je neobyčejně veliký. Slovenský národ přinesl velkou pomoc Rudé armádě, která osvobodila slovenský národ s Československou republikou. Slovenské povstání znemožnilo Němcům používat železnic a silnic na území v rozsahu 15 000 čtverečních kilometrů. Povstání se zúčastnilo na 80 000 slovenských vojáků a partyzánů a ruce těchto lidí nemohly sloužit Němcům proti Rudé armádě. Povstalecký boj značně poškodil německou vojenskou moc. Partyzáni zničili asi 100 železničních a silničních mostů, na 60 nepřátelských letadel, z čehož 29 jen brigáda Šukejevova. Zneškodnili více než 40 000 vojáků a vyřadili 283 německých vlaků. Němci museli vrhnout do tohoto slovenského kraje 7 divízi čítajíc v to 2 tankové, aby potlačili povstání, v kterém se slovenský lid bránil po celé dva měsíce, a ani

potom neustával v boji. Vojáci a partyzáni nesložili své zbraně, odešli do hor a pokračovali za nepříznivých zimních podmínek ve svém boji až do příchodu Rudé armády.

Slovenské národní povstání nám dává velmi cenné zkušenosti a poučení. Ukazuje, jaké nepříznivé následky pro výsledek povstání může mít ponechání určitého podílu na řízení spravedlivé, národní osvobozené války v rukou buržoasie. V jednom z letáků strany, vydaném krátce po povstání, stálo o příčinách neúspěchů toto: „Jedna z příčin neúspěchu slovenského povstání byla nejasnost v otázce formy budoucího státního systému... Otázka budoucího státního zřízení se odkládala na poválečné časy s odůvodněním, že lid rozhodne o něm svobodnými volbami. Odsunování řešení této otázky podlomilo bojeschopnost slovenského lidu...“ (AÚ, Dějiny KSS D-I/100). Průběh povstání plně znovu potvrdil správnost a pravdivost starého požadavku strany, že válku proti Hitlerovi možno vést jedině na lidovém podkladě. Průběh povstání dále potvrdil pravdivost zásady klasiků marxismu-leninismu, jimiž se ke škodě slovenského lidu vojenská rada a Slovenská národní rada neřídila, že si s povstáním nelze zahrávat, že není možno se omezit jen na obranu, nýbrž že je třeba útočit. Povstání dále ukázalo na obrovské škody, které slovenskému lidu, jeho další budoucnosti způsobili odpadní zrádci Husák, Novomeský a spol., věrní služebníci buržoasie a mezinárodního kapitálu.

To však naprosto neznamená a nezmenšuje význam Slovenského národného povstání, které pro nás navždy zůstane skvělým dokladem antifašistického smýšlení a postoje slovenského lidu, dovedeného k ozbrojenému boji proti fašismu komunistickou stranou a soudruh Gottwaldem. Slovenský lid během povstání prokázal veliké příklady statečnosti a hrdinství ve svém boji proti fašismu. Svým bojem se zasloužil o to, že osvobozená republika, již přinesli svobodu sovětsí vojáci, mohla nastoupit cestu k socialismu. Proto je Slovenské národní povstání právě tak jako povstání pražského lidu v květnu 1945, ať již se za zády lidu děly jakékoli pikle, trvalým zdrojem síly a povzbuzení i do naší další práce. Proti piklům Viestovým, Golánovým, Ingrovým vojenské kliky v Londýně, přes sabotáž nacionalistů Husáka, Novomeského a spol. povstálý slovenský lid zhatil plány londýnské reakce, zasadil rozhodbou ránu luďáckému separatismu i benešovskému „čechoslovakismu“ a postavil se za lidovou Československou republiku vedenou Klementem Gottwaldem a spojenou věčným přátelstvím se Sovětským svazem. „Slovenské národní povstání,“ říká soudruh Gottwald „je jedním z nejvýznamnějších mezníků v dějinách Slovenska i celého Československa. Ideály národní svobody a bratrského rovnoprávného spoluzítí Čechů a Slováků, ideály demokracie a sociálního pokroku, které Slovenské národní povstání vepsalo na svoji zástavu, ukazují slovenskému lidu jasnou a pevnou cestu k šťastné budoucnosti.“
